

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

До захисту допустити:

Завідувач кафедри

 Максим БУЛИК

«15» травня 2024 р.

«ПАРТІЙНА СИСТЕМА ФІНЛЯНДІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ»

Кваліфікаційна робота здобувача вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти освітньо-професійної програми «Політологія»

Погребенко Любові Андріївни

Науковий керівник:

Константинова Юлія Василівна, к.і.н., доцент кафедри політології та міжнародних відносин

Рецензент:

Сальнікова Наталія Валеріївна, к.і.н., доцент, професор кафедри міжнародних відносин, інформації та регіональних студій Національного авіаційного університету

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою добре / 75 / С

Секретар ЕК

«12» червня 2024 р.

Максим БУЛИК

Київ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ ФІНЛЯНДІЇ.....	7
РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРНІ РИСИ ТА СТРУКТУРА ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ ФІНЛЯНДІЇ.....	19
РОЗДІЛ 3. ПАРЛАМЕНТСЬКІ ВИБОРИ 2023 РОКУ ЯК НОВИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ФІНСЬКОЇ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ.....	31
ВИСНОВКИ	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	44

ВСТУП

В умовах євроінтеграційного курсу України та постійної потреби в європейській підтримці для протистояння російській збройній агресії всі питання, пов'язані зі структурою та процесами в партійних системах країн Європи, набувають надзвичайного практичного значення – бо від того, які політичні сили знаходяться при владі в тій чи іншій країні, залежить рівень лояльності та підтримки нашої країни в війні з росією. Сьогодні політичний розвиток країн Європи відзначається дуже неоднозначними процесами. Кризи, що потрясли європейські країни в XXI столітті – фінансово-економічна, міграційна, інституційна – призвели до якісних змін в політичній та партійних сферах. Зокрема, створили передумови для поширення впливу на національних політичних аренах правих радикальних партій, які у своїй переважній більшості відзначалися якщо не дружністю, то лояльністю до російського режиму.

Фінляндія, як і інші скандинавські країни, в політичній сфері мала ряд специфічних відмінностей, серед яких можна виокремити сильну позицію соціал-демократичних партій, багатопартійні урядові коаліції, дотримання нейтралітету до НАТО тощо. Однак загальноєвропейські кризи, пандемія та повномасштабне російське вторгнення в Україну призвели до активізації трансформаційних процесів в фінській партійній сфері. Зокрема, міграційна криза сприяла посиленню позицій правих радикалів, що стало проявом загальноєвропейських тенденцій у цій сфері. І вже у 2023 році за результатами парламентських виборів вперше було сформовано праву урядову коаліцію за участі праворадикальної партії «Справжні фіни». Посилення російської загрози змусило Фінляндію відступити від своїх принципів нейтральності та прийняти рішення щодо вступу країни в НАТО, яке було підтримано більшістю громадян – близько 70%. Фінляндія взяла курс на посилення своєї

активної ролі в ЄС, особливо у контексті українського питання: допомога Україні, прийняття українських вимушених мігрантів, активна підтримка антиросійської політики та санкцій.

Подібні трансформації ведуть до посилення ролі Фінляндії в регіоні та Європі загалом, а з урахуванням того, що близькість до росії та великий спільний кордон робить Фінляндію потенційним союзником України (і це вона активно демонструє з початку повномасштабної російської агресії), вивчення особливостей фінської партійної системи та тих трансформацій, що відбуваються в ній сьогодні, є для нас вкрай важливими не лише в науковому контексті, але й в прикладному – з метою розбудови ефективної міждержавної співпраці.

Мета дослідження – аналіз сучасної партійної системи Фінляндії.

Для досягнення цієї мети необхідно було виконати ряд наукових **завдань**:

- дослідити особливості нормативно-правових засад функціонування партійної системи Фінляндії;
- визначити характерні риси та структуру партійної системи Фінляндії;
- проаналізувати парламентські вибори 2023 року як новий етап розвитку фінської партійної системи.

Об'єктом дослідження була партійна система Фінляндії.

Предметом вивчення особливості розвитку партійної системи Фінляндії на сучасному етапі.

В межах нашого дослідження було проаналізовано широке коло наукових робіт, серед яких ми виокремили декілька груп:

По-перше, праці, присвячені аналізу правових засад фінської партійної системи таких дослідників як Е. фон Шульц, К. Страндберг, П. Седерлунд, А.Папагеоргіу, С.Еппнер, К. Гесс, М.Лааксо, Р.Таагелера.

По-друге, праці, що досліджують характерні риси партійної системи Фінляндії. Серед них роботи, присвячені нюансам функціонування фінської

електоральної системи (Д.Діффорд, М. Мюллер, Е.Бенгтссон, К. Хансен, О.Хардарсон, Х. Наруд, Х.Оскарссон), особливостям провідних фінських політичних партій (А.Тіхонен, Дж.Геркман, Л.Сібінеску, Е. Палонен, Т.Рауніо), еволюції партійної системи Фінляндії (А. Лійпхарт, Б. Грофман, Д.Кавецький), використанню медіатехнологій в електоральному процесі (К.Страндбергі, Т.Карлсон), позиціям політичних сил щодо вступу країни в НАТО (В. Канніяйнен, Д.Фіттанте).

По-третє, праці, присвячені аналізу особливостей та результатів парламентських виборів в Фінляндії, таких дослідників як Е.Палонен, С. Борг, Т.Рауніо, зокрема напрацювання щодо характерних рис кандидатоцентризму у фінському електоральному процесі (М.Маттіла, І.Руостетсаарі) та ролі політичного лідера (В.Паананен).

Для досягнення визначених наукових завдань було використано значну кількість різноманітних джерел, серед яких, по-перше, нормативно-правові акти, які регулюють діяльність фінської партійної системи – Конституція, «Закон про політичні партії», «Закон про вибори», «Закон про фінансування виборів кандидата», «Закон про місцеве самоврядування»; по-друге, програми основних фінських політичних партій – Соціал-Демократичної партії, Національного конгресу, Центристської партії, партії «Справжні фіни», Християнських демократів, Шведської народної партії, Лівого альянсу, Зеленої Ліги; по-третє, матеріали з результатами парламентських виборів, зокрема з офіційного сайту Міністерства юстиції Фінляндії; по-четверте, результати опитування громадської думки щодо електорально підтримки різних політичних сил, їх політики, потенційного вступу країни до НАТО тощо.

Методи дослідження. Досягнення поставленої мети та визначених наукових задач передбачало використання системного підходу та цілого спектру загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, серед яких термінологічний аналіз, контент-аналіз, статистичний метод, метод порівняння, побудови моделей, прогностичний метод тощо.

Наукова новизна. Вперше було введено до наукового обігу ряд іноземних наукових джерел

Практичне значення. Матеріали та отримані результати можуть бути використані при викладанні навчальних дисциплін, пов'язаних з партіями та партійними системами в країнах Європи.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Основний зміст роботи викладений на 46 сторінках. Список використаних джерел складається з 52 найменувань на 7 аркушах.

РОЗДІЛ 1. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ ФІНЛЯНДІЇ

Особливості функціонування партійної системи будь-якої країни пов'язані, перш за все, з тією нормативно-правовою системою, яка склалася в країні. Саме в межах національних правових актів дається розуміння, що таке політична партія як суб'єкт партійної системи, визначаються її повноваження, правила, за якими здійснюється електоральна діяльність, особливості діяльності виборчої системи (яка безпосередньо пов'язана з партійною), фінансування партій та електорального процесу тощо. Тому аналіз партійної системи ми почнемо саме з вивчення нормативно-правової бази, яка регулює аспекти цієї сфери суспільного життя Фінляндії.

Основним документом, що регулює діяльність партійної сфери, є конституція Фінляндії. В межах неї визначаються виборчі права громадян (розділ 14), особливості проведення парламентських виборів, зокрема позачергових (розділи 25, 26), права та вимоги до представника парламенту, особливості призупинення його повноважень (розділ 27, 28) [48].

Головним законом, який регулює правила створення та функціонування політичних партій є «Закон про політичні партії» [10]. Також до нормативних актів цього спрямування можна віднести «Закон про вибори» [15], «Закон про фінансування виборів кандидата» [11], «Закон про місцеве самоврядування» - регулює місцеві вибори [28]. Виборча сфера в Фінляндії знаходиться в юрисдикції Міністерства юстиції [52].

Відповідно до сучасного фінського законодавства політична партія - це неприбуткове об'єднання, основною метою якого є вплив на державні справи та яке внесене до Реєстру партій Міністерства юстиції та до Реєстру об'єднань.

Членом політичної партії громадянин стає зазвичай через членство в її місцевій асоціації.

До 1969 року, коли було прийнято «Закон про політичні партії» [10], становище політичних партій було неофіційним. «Закон про партії» встановлював, що для того, щоб новостворена політична партія була внесена до Реєстру партій, вона повинна розробити власний регламент та партійну програму, які визначають цілі її діяльності [10]. При цьому, до Реєстру партій вноситься лише центральна організація політичної партії. Районні, обласні та міські організації та місцеві об'єднання політичної партії, як правило, також є зареєстрованими об'єднаннями, але вони не вносяться до Реєстру партій. Внесення об'єднання до Реєстру партій як політичної партії є безоплатним [49].

Для того, щоб партія могла бути внесеною до Реєстру партій, вона має відповідати ряду критеріїв: метою партії має бути вплив на державні справи; її правила та положення мають відповідати демократичним принципам у прийнятті рішень; партія повинна розробити партійну програму; вона має мати щонайменше 5000 карток підтримки прихильників партії, підписаних громадянами, які мають право голосу на парламентських виборах, виборах до Європейського парламенту чи муніципальних виборах (на паперових бланках або в електронному вигляді через сервіс puoluekisteri.fi з використанням надійної автентифікації) [49].

У разі внесення змін до статуту чи програми політичної партії, яка внесена до Реєстру партій, про це має бути повідомлено Міністерству юстиції. Якщо політична партія не може отримати місця в парламенті або хоча б два відсотки від загальної кількості голосів в межах країни на двох парламентських виборах поспіль, вона виключається з переліку партій та переходить у статус громадського об'єднання. Це дозволяє фінській партійній системі очищуватись від надлишку організацій, які не здатні ефективно виконувати одну з основних функцій політичної партії – здійснювати владні повноваження [2].

Держава підтримує діяльність політичних партій шляхом надання їм субсидій відповідно до «Закону про політичні партії». Партійні субсидії виділяються парламентським політичним партіям пропорційно до кількості отриманих мандатів. Уряд щорічно надає партійні субсидії. Партії також можуть приймати інші внески, як це передбачено «Законом про політичні партії». Політичні партії зобов'язані вести бухгалтерський облік. З метою моніторингу бухгалтерського обліку за використанням коштів політичними партіями, усі партії повинні подавати свої документи щодо фінансових звітів до Державного аудиторського управління Фінляндії протягом трьох місяців після затвердження фінансових звітів. Державне аудиторське управління контролює використання партійних субсидій та інших коштів партій [10].

Основи виборчого законодавства Фінляндії були закладені на початку ХХ століття. «Закон про парламент» і «Закон про вибори Великого князівства Фінляндського» були прийняті в 1906 році, а перші парламентські вибори відповідно до цих актів були проведені в 1907 році. Перший акт про муніципальні вибори був виданий в 1917 році, а перші муніципальні вибори були відбулися в 1918 році. Перший президент Фінляндської Республіки був обраний парламентом у 1919 році, а закон про президентські вибори був прийнятий у 1922 році. Перші президентські вибори були проведені в 1925 році [49].

Наступні значні зміни у виборчій системі на законодавчому рівні було прийнято наприкінці 1900-х і на початку 2000-х років. З 1994 року президент обирається безпосередньо народом на виборах у два тури. Коли Фінляндія приєдналася до Європейського Союзу на початку 1995 року, був прийнятий «Акт про вибори фінських представників до Європейського парламенту», а наступного року у Фінляндії відбулися перші вибори до Європейського парламенту [49].

Вибори у Фінляндії являються прямими, пропорційними, таємними, загальними та рівними. Виборці, які мають право, голосують безпосередньо за тих осіб (кандидатів), яких вони хочуть бачити обраними. На пропорційних

виборах кожна політична партія (чи інша група) отримує мандати відповідно до кількості голосів, поданих за неї. Наприклад, якщо політична партія отримує 20% голосів, вона отримає 20% місць. Виборча система Фінляндії являє собою поєднання голосування за окремих осіб і голосування за політичні партії. Один голос йде одночасно як за політичну партію (чи інше угруповання), так і за певну особу (кандидата) [49].

Таємниця виборів означає, що ані виборчі органи, ані будь-хто інший не дізнаються, за кого проголосували виборці. Виборче право є загальним і рівним. Загальне право голосу означає, що право голосу залежить лише від таких вимог, яким зазвичай відповідають громадяни. Наприклад, єдині дві вимоги на парламентських виборах – фінське громадянство та вік від 18 років. Рівне право голосу означає, що кожен виборець має однакове право впливати на результати виборів, іншими словами, кожен має однакову кількість голосів. На загальних виборах кожен має один голос. Кожен виборець має проголосувати особисто. Голосування за довіреністю не допускається. Голосування має відбуватися у виборчих органах. Це має на меті гарантувати надійність виборів, можливість вільного волевиявлення виборців і збереження таємниці виборів. Можливість голосування поштою з-за кордону, запроваджена в 2019 році, є винятком із цього правила, але навіть ті, хто голосує поштою, повинні мати двох зовнішніх свідків [52].

Найвищим виборчим органом у Фінляндії є Міністерство юстиції, яке несе загальну відповідальність за проведення виборів. Місцевими виборчими органами є округові виборчі комітети (всього 13), окружні виборчі комісії в кожному окрузі соціального забезпечення (всього 21), центральна виборча комісія кожного муніципалітету (всього 309), виборчі комітети (приблизно 1800 по всій Фінляндії) та виборчі комісії (приблизно 500), а також представники виборчих органів на дільницях для попереднього голосування (близько 1000) та голосування вдома. Крім цього, до виборчих органів відносяться Агентство цифрових і демографічних даних, яке відповідає за

складання реєстру виборців, і Міністерство закордонних справ, яке відповідає за організацію попереднього голосування за кордоном [49].

Згідно з Конституцією Фінляндії державна влада у Фінляндії належить народу, який представлений парламентом. Парламент Фінляндії є однопалатним і складається з 200 депутатів. Члени парламенту обираються шляхом виборів кожні чотири роки. День виборів – третя неділя квітня [48]. Останні парламентські вибори в країні відбулися в 2023 році.

Президент Республіки може, у відповідь на вмотивовану пропозицію прем'єр-міністра та після заслуховування парламентських груп під час сесії Парламенту, наказати розпустити парламент і провести позачергові парламентські вибори. У такому разі днем виборів є перша неділя після 50–75 днів з дня оголошення розпуску парламенту [48]. За час незалежності Фінляндії парламент розпускали вісім разів. Останній раз це було в 1975 році.

Незалежно від місця проживання, кожен громадянин Фінляндії, якому на день виборів виповнилося 18 років, має право голосувати на парламентських виборах. Кожен виборець, який має право голосу і не є недієздатним, також має право балотуватися. Однак, професійний військовий не може бути обраний депутатом. Крім того, деякі державні посадовці високого рангу, такі як канцлер юстиції та судді Верховного суду, не можуть бути членами парламенту без відставки [48].

Для проведення парламентських виборів країна поділена на 13 виборчих округів відповідно до поділу на регіони. У кожному виборчому окрузі обирається кількість представників, пропорційна числу громадян Фінляндії, які проживають у виборчому окрузі за шість місяців до виборів. Однак у виборчому окрузі Аландські острови завжди обирається один представник. Перед виборами Уряд видає рішення щодо розподілу депутатських мандатів між виборчими округами на основі інформації, отриманої з Інформаційної системи населення.

На парламентських виборах 2023 року місця були розподілені таким чином: виборчий округ Гельсінкі (23 місця); виборчий округ Уусімаа (37

місць); виборчий округ Південно-Західної Фінляндії (17 місць); виборчий округ Сатакунта (8 місць); виборчий округ Аландські острови (1 місце); виборчий округ Хяме (14 місць); виборчий округ Пірканмаа (20 місць); виборчий округ Південно-Східної Фінляндії (15 місць); виборчий округ Саво-Карелія (15 місць); виборчий округ Вааса (16 місць); виборчий округ Центральної Фінляндії (10 місць); виборчий округ Оулу (18 місць); виборчий округ Лапландія (6 місць) [49].

На парламентських виборах кандидатів можуть висувати або політичні партії, які внесені до Реєстру партій, який веде Міністерство юстиції, або виборчі об'єднання, створені виборцями, які мають право голосу. Кожна політична партія може висунути не більше 14 кандидатів у кожному виборчому окрузі або, якщо у відповідному виборчому окрузі мають бути обрані більше 14 депутатів, не більше кількості депутатів, які можуть бути обрані [15].

Політичні партії можуть створювати виборчі альянси. Однак максимальна кількість кандидатів, яку може висунути виборчий альянс, дорівнює максимальній кількості кандидатів, яку може висунути одна партія. Виборче об'єднання для висування одного кандидата може бути створено не менш як 100 особами, які мають право голосу у відповідному виборчому окрузі. Виборчі об'єднання можуть формувати спільні списки, що містять не більше 14 кандидатів або, якщо у виборчому окрузі будуть обиратися більше 14 депутатів, не більше кількості депутатів, які будуть обиратися [15].

Політичні партії та виборчі об'єднання не пізніше 16 години 40-го дня перед днем виборів зобов'язані подати список кандидатів (кандидатську заяву) до окружної виборчої комісії того виборчого округу, де вони мають намір висувати кандидатів. В цей же термін до окружної виборчої комісії мають бути подані повідомлення про виборчі об'єднання та спільні списки [15].

Окружні виборчі комісії за 31 день до дня виборів перевіряють списки кандидатів, особливо придатність кандидатів, і підтверджують висунення

кандидатів. Окружні виборчі комісії складають основний список кандидатів, у якому в порядку жеребкування перераховуються кандидати від усіх політичних партій та виборчих об'єднань. Цей список містить номер (починаючи з номеру 2), ім'я, муніципалітет проживання, звання, професію або посаду кожного кандидата. Основний список кандидатів демонструється, наприклад, у кабінках для голосування [15].

Агентство з надання цифрових послуг та інформації про населення Фінляндії формує електронний реєстр виборців (виборчий реєстр) не пізніше як за 46-й днів до дня виборів. Відомості про виборців, які мають право голосу (наприклад, ім'я, ідентифікаційний код, виборчий округ, муніципалітет проживання, виборча дільниця), зазначені в Системі інформації про населення, за 51 день до дня виборів, вносяться до реєстру виборців. Реєстр виборців оприлюднюється у місцях, визначених Агентством цифрових і демографічних послуг, починаючи з 41-го дня до дня виборів. Крім того, кожному виборцеві, включеному до реєстру, не пізніше як за 24 дні до дня виборів надсилається повідомлення про його право голосу (виборча картка). У картці зазначаються дата виборів, період попереднього голосування, дільниці для попереднього голосування, виборчий округ, адреса виборчої дільниці в день виборів та контактні дані виборчого органу [15].

Списки виборців, які використовуються на виборчих дільницях у день виборів, згодом роздруковуються зі реєстру виборців. Заяви про адміністративну перевірку реєстру виборців мають бути подані до Агентства з надання цифрових послуг та інформації про населення Фінляндії не пізніше 16-го дня до дня виборів. Особа може вимагати адміністративного перегляду, наприклад, якщо вона вважає, що її незаконно виключили з реєстру для голосування або інформація, включена до реєстру, є невірною. Агентство з надання цифрових послуг та інформації про населення Фінляндії приймає рішення щодо запитів не пізніше ніж за 13 днів до дня виборів. Особа, яка не погоджується з рішенням Агентства з надання цифрових послуг та інформації про населення Фінляндії, може оскаржити його в апеляційному порядку у

обласному адміністративному суді протягом семи днів з дня вручення рішення. Рішення адміністративного суду оскарженню не підлягає [49].

Реєстр виборців набирає законної сили опівдні 12-го дня до дня виборів, після цього нікого не можна ні виключити, ні додати до реєстру, а інформацію, включену до реєстру, не можна змінити після закінчення цього терміну. Єдиним винятком із цього є випадки, коли адміністративний суд або Вищий адміністративний суд виносить своє рішення в апеляційному порядку лише після того, як реєстр уже набрав законної сили. У такому випадку особа, яка була внесена до списку виборців рішенням адміністративного суду, може проголосувати на виборах, але вона повинна віднести це рішення до виборчої дільниці та надати його виборчому органу [49].

Виборець, який має право голосу, може проголосувати або заздалегідь під час попереднього голосування, або у день виборів. Якщо виборець проживає або перебуває за кордоном під час виборів, він може проголосувати поштою з-за кордону [15].

Період попереднього голосування починається в середу, тобто за 11 днів до дня виборів, і закінчується за кордоном у суботу, тобто за вісім днів до дня виборів, і у Фінляндії у вівторок, тобто за п'ять днів до дня виборів. Загальні виборчі дільниці для попереднього голосування у Фінляндії - це муніципальні установи та інші місця, призначені для цих цілей місцевою виконавчою владою. За кордоном фінські дипломатичні представництва та їхні офіси, визначені постановою уряду, є загальними виборчими дільницями. У кожному муніципалітеті Фінляндії є принаймні одна загальна дострокова виборча дільниця, якщо тільки немає особливих причин для іншого рішення [15].

Кожен виборець, який має право голосу, може проголосувати на будь-якій загальній достроковій виборчій дільниці, незалежно від того, в якому муніципалітеті він або вона проживає. Спеціальні дільниці для попереднього голосування у Фінляндії розташовані в лікарнях, в'язницях, гарнізонах та деяких інших установах. На цих виборчих дільницях можуть голосувати лише особи, які перебувають на лікуванні чи ув'язненні в цих закладах або

проходять військову чи добровільну службу. Крім того, виборці, які мають право голосу, але чия здатність пересуватися або діяти обмежена настільки, що вони не можуть без зайвих труднощів прийти на дільницю для попереднього голосування або дільницю для голосування в день виборів, можуть проголосувати достроково у своєму домі [15].

У день виборів усі виборчі дільниці працюють з 9.00 до 20.00. У кожному муніципалітеті є принаймні одна виборча дільниця, а загальна кількість становить приблизно 1800. У день виборів виборці, які мають право голосу, можуть проголосувати лише на виборчій дільниці, зазначеній у реєстрі для голосування та на виборчій картці, надісланій їм перед виборами. За організацію голосування на кожній виборчій дільниці відповідає виборча комісія у складі п'яти осіб. Виборча комісія є правомочною у складі не менше трьох осіб [49].

Для визначення результатів виборів використовується метод Д'Ондта. На першому етапі підраховується загальна кількість голосів, отримана кожною групою (політичною партією), яка не належить до виборчого альянсу; кожним виборчим альянсом; кожним об'єднаним списком; кожним об'єднанням виборців, що не належить до спільного списку. Таким чином, політичні партії, які утворили виборчий альянс, розглядаються як єдина група, так само як і об'єднання виборців, що належать до спільного списку [3].

На другому етапі кандидати в кожній групі ранжуються за кількістю набраних ними голосів. На третьому етапі кожному кандидату надається порівняльний індекс: кандидат, який зайняв перше місце, отримує у свій порівняльний індекс загальну кількість голосів, поданих за групу (партію), другий кандидат - половину числа, третій кандидат - третину голосів, четвертий кандидат - одна чверть тощо. На завершальному етапі прізвища всіх кандидатів у виборчому окрузі перераховуються в порядку їх порівняльних індексів. Кількість депутатів, які пройшли у даному виборчому окрузі, відраховується з початку списку [3].

«Закон про фінансування виборів кандидата» [11] містить положення щодо фінансування виборів кандидата та розкриття інформації про це під час парламентських виборів, президентських виборів, окружних і муніципальних виборів і виборів до Європейського парламенту. Відповідно до цього закону під фінансуванням виборів розуміються кошти, залучені для покриття витрат на передвиборну агітацію кандидата, витрачені протягом періоду, який починається не раніше ніж за шість місяців до дня виборів і закінчується не пізніше ніж через два тижні після дня виборів, незалежно від того, коли такі витрати були сплачені [11].

Декларація про фінансування виборів має бути подана наступними сторонами: народним депутатом, обраним на парламентських виборах, і заступником народного депутата, призначеним після підтвердження результатів виборів; політичною партією, яка висунула кандидата на президентських виборах, та представником виборчої комісії, асоціації виборчого округу, які висунули кандидата в президенти або його або її заступника; окружним радником і заступником окружного радника, обраними на виборах в окрузі, або радником і заступником радника, обраними на муніципальних виборах; членом Європейського парламенту, обраним на виборах до Європейського парламенту, і заступником члена, призначеним після підтвердження результатів виборів, а також наступний за депутатом кандидатом у списку політичної партії [11].

В Декларації має розкриватися інформація про фінансування виборів, а саме зазначатися загальна сума витрат на виборчу кампанію, детальний перелік витрат, загальна сума фінансування виборів, детальний перелік фінансування тощо. Якщо сума індивідуального внеску на виборчу кампанію перевищує 800 євро на муніципальних виборах і 1500 євро на інших виборах, сума і ім'я донора повинні бути надаватися. Ім'я приватної особи не може бути розголошене без її прямої згоди, якщо сума пожертви менша від суми, зазначеної вище [11].

Інформацію про фінансування виборів необхідно подати до Національного контрольно-ревізійного офісу Фінляндії протягом двох місяців після підтвердження результатів виборів. Інформацію необхідно подати за формою, затвердженою Державною службою аудиту. Ця служба контролює дотримання обов'язку розкриття інформації. Кандидат, політична партія або виборче об'єднання, які висувають кандидата, також можуть добровільно подати до Державної аудиторської служби попередню інформацію, що містить оцінку фінансування виборів і витрат на виборчу кампанію, щойно буде затверджено основний список кандидатів або список кандидатів у Президенти [49].

Таким чином, основи законодавства, яке регулює виборчу та партійну системи в Фінляндії, були закладені ще на початку ХХ століття. Головні принципи функціонування партійної системи Фінляндії визначено в її ключовому правовому документі – конституції. Крім цього, окремі аспекти партійної сфери регулюються цілою низкою спеціальних правових актів: «Закон про політичні партії», «Закон про вибори», «Закон про фінансування виборів кандидата», «Закон про місцеве самоврядування» тощо.

Особливістю правового статусу фінських партій є те, що вони одночасно мають бути зареєстровані і в Реєстрі партій, і в Реєстрі об'єднань. Для внесення партії в Реєстр партій вона має відповідати ряду критеріїв, зокрема мати регламент, партійну програму, демократичні принципи внутрішнього устрою та щонайменше 5000 прихильників. Якщо протягом двох парламентських виборів партія не отримує жодного місця в парламенті або не набирає мінімуму у 2% голосів, вона втрачає свій статус партії та вважається об'єднанням. Це дозволяє фінській системі очищуватися від надлишку партійних організацій, які не мають достатньої підтримки виборців, щоб виконувати основну функцію політичної партії - владну.

Найвищим виборчим органом у Фінляндії є Міністерство юстиції, яке несе загальну відповідальність за проведення виборів. В Фінляндії функціонує 13 виборчих округів, в яких обирається різна кількість представників в

залежності від кількості населення (від 1 - від округу Аландські острови до 37 - від округу Уусімаа)

На парламентських виборах в Фінляндії обирається 200 представників за пропорційною виборчою системою. Кандидатів на вибори можуть висувати політичні партії, виборчі альянси політичних партій, виборчі об'єднання (не більше 14 кандидатів або не більше тієї кількості кандидатів, що обирається в окрузі).

Проголосувати виборці можуть як в день виборів, так і достроково. Порядок звітування щодо коштів, залучених на виборчу кампанію, встановлюється відповідно до «Закону про фінансування виборів кандидата», обов'язковим є надання інформації про донора виборчої кампанії, якщо сума індивідуального внеску перевищує 800 євро на муніципальних виборах і 1500 євро на інших виборах. Інформація надається до Національного контрольно-ревізійного офісу Фінляндії протягом двох місяців після підтвердження результатів виборів.

РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРНІ РИСИ ТА СТРУКТУРА ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ ФІНЛЯНДІЇ

Партійна система Фінляндії має ряд характерних рис, серед яких високий ступінь фрагментації партійної системи, відсутність домінуючої партії, сильна Центристська партія (аграрна), періодичні хвилі популістського протесту та посилення слабкості лівих. Загалом, фінська багатопартійна система є однією з найбільш фрагментованих у Західній Європі із середньою ефективною кількістю партій понад п'ять (протягом всього періоду розвитку після Другої світової війни) [12].

Партійна система Фінляндії протягом тривалого часу була відносно стабільною і складалася з семи партій, які отримували понад 90 відсотків голосів майже на всіх парламентських виборах. Вона має ряд характерних відмінностей і порівняно з партійними системами інших скандинавських країн. Наприклад, тут соціал-демократичні партії не мають такого домінування, яке вони мають у Швеції чи Норвегії, тому замість урядів меншості, побудованих навколо одного з блоків, уряди Фінляндії зазвичай являють собою великі коаліції. Фінська партійна система демонструє чіткий і досить стабільний баланс між трьома-чотирма більшими партіями, які отримують близько 15-25% голосів, і такою ж кількістю менших партій, які отримують приблизно 4-12% голосів [14].

Ядро партійної системи до парламентських виборів 2011 року складалося з трьох партій середнього розміру з історичною основою у двох розколах і трьох основних полюсах конфлікту: роботодавці/робітники (Соціал-Демократична партія), капітал/власники бізнесу (Національна коаліція) і сільська периферія/фермери (центристська партія) [41].

Найстарішою з фінських партій є Соціал-демократична партія (СДП), утворена в 1899 році для представлення інтересів робітників. Однак у 1922 році партія була розколота між соціал-демократами-реформістами та комуністами, і з тих пір ліві були розділені на відносно сильну в минулому Комуністичну партію та відносно слабку Соціалістичну партію. На виборах у 2019 році СДП набрала близько 18 % голосів [42].

Національна коаліція (КОК) була створена в 1918 році, але має коріння у Фінській партії, сформованій в 1863 році для підтримки позиції фінської мови та незалежності. Сьогодні це класична права партія, орієнтована на економічну політику. На виборах 2019 року Національна коаліція набрала 17% голосів [42].

Центристська партія (раніше «Аграрна партія») була створена для захисту інтересів незалежних малих і середніх ферм. Враховуючи порівняно пізню, але інтенсивну фінською урбанізацією ця політична сила успішно заручилася підтримкою населення, яке проживає в сільській місцевості та на периферії. Центристська партія набрала 21% голосів на парламентських виборах 2015 року і стала найбільшою партією в парламенті. У 2019 році попередній успіх обернувся історичною невдачею, і партія набрала менше 14% голосів. Ці три партії – Соціал-Демократична партія, Національна коаліція і Центристська партія – тривалий час домінували на політичній арені Фінляндії, і завжди дві з трьох цих політичних сил, змінюючи конфігурацію, формували уряд [42].

Меншими, але досить стабільними компонентами партійної системи є Лівий альянс, Християнські демократи і Шведська народна партія. Лівий Альянс був сформований у 1990-х роках після розпаду старої лівої Соціалістично-Комуністичної партії, і його можна описати як зелено-соціалістичну партію. На виборах 2019 року партія отримала 8%. Християнські демократи представлені в парламенті з 1970 року (до 2001 року партія називалася Християнська ліга) і отримали трохи менше 4% голосів у 2019 році [42].

Шведська народна партія є етнічною або мовною партією, сформованою ще в 1906 році. Партія сягає корінням у шведський націоналістичний рух, який активізувався під час гострого мовного конфлікту в другій половині ХХ століття. Мовне питання було джерелом політичного конфлікту до початку ХХІ століття [23]. Сьогодні партія насамперед представляє інтереси шведськомовної меншини, яка становить трохи більше ніж 5% населення. Електоральна підтримка Шведської народної партії зменшилася, вона отримала 4,5% голосів на парламентських виборах 2019 року.

У Фінляндії також є дві відносно нові партії. У 2011 році права популістська партія «Справжні фіни» здійснила великий прорив, набравши 19% голосів і ставши третьою за величиною партією в парламенті (ця політична сила сягає корінням у попередні аграрні популістські рухи: у 1970-х і 1980-х роках «Сільська партія» брала участь у кількох виборах, але в 1995 році зазнала банкрутства, після чого була створена партія «Справжні фіни»). Цей прорив зруйнував традиційну структуру фінської партійної системи, яка спиралася на три основні партії, і її фрагментація ще більше посилилася. Нова партійна конфігурація, яка передбачала наявність в парламенті чотирьох партій середнього розміру, була закріплена результатами парламентських виборів 2015 та 2019 років [42].

З 1980-х років у Фінляндії також була партія, яка представляла постматеріалістичні та екологічні цінності - Зелена Ліга. Вона була створена як політична партія в 1988 році, але представники руху зелених успішно балотувалися як незалежні кандидати починаючи з парламентських виборів 1983 року. Протягом багатьох років партія поступово збільшувала свою підтримку, отримавши найсильнішу підтримку на виборах 2019 року – приблизно 11% голосів [42].

Для ефективного функціонування парламенту важливо, щоб партії співпрацювали між собою в підготовці бюджету та інших законів. У Фінляндії урядові коаліції доволі стійкі та лояльні, у той же час опозиційні партії зазвичай не утворюють міцних коаліцій. Глава уряду зазвичай приходиться від

найсильнішої партії. Фінські урядові коаліції можуть бути великими, а їхній склад політично нетрадиційним. Їх особливістю є те, що вони містять більше партій, ніж необхідно, щоб отримати більшість в парламенті. Ця надзвичайно консенсусна форма правління частково є історичною спадщиною, бо до 1992 року діяло законодавство, відповідно до якого одна третина депутатів могла відкласти набуття чинності законопроекта до наступних виборів. Саме тому наявність двох третин депутатів в урядовій коаліції була нормою. Незважаючи на зміни в законодавстві та ліквідації цієї процедури, консенсуалізм в фінській партійній системі залишився глибоко вкоріненим [14].

Наприклад, найбільша права партія Національна коаліція була в уряді з двома лівими партіями з 1995 по 2003 рік; це повторилося в уряді, сформованому в 2011 році. Також до урядової коаліції залучалися малі партії. Наприклад, невелика «Фінська сільська партія», яка характеризувалася критикою «старих партій», була присутньою в уряді з 1983 по 1990 рік після успіху на виборах. Ліга зелених, яка пройшла до парламенту в 1987 році, була в уряді з 1995 по 2002 рік і з 2007 по 2011 рік, а також в уряді, сформованому в 2011 році. Популістська партія «Справжні фіни» – історична наступниця фінської «Сільської партії» – на виборах 2011 року зрівнялася з трьома найбільшими партіями за популярністю. «Справжні фіни» брали участь у коаліційних переговорах, але вирішили залишитися за межами нового уряду. Таким чином, фінський парламентаризм є адаптивним, прагматичним і абсорбуючим [35].

З 1982 по 2012 рік усі президенти республіки були вихідцями з Соціал-Демократичної партії. До цього не було жодного президента лівого походження. У 2000 році Тар'я Халонен стала першою жінкою-президентом Фінляндії та обіймала два шестирічних терміни. У 2012 році Саулі Ніністе з Національної коаліції був обраний президентом та переобраний у 2018 році [35].

Партійна система Фінляндії є дуже передовою в контексті використання інновацій. Хоча Фінляндія, як і інші скандинавські країни, має сильні суспільні

ЗМІ, її медіасистема є дуже ліберальною [46]. Телебачення у Фінляндії частково фінансувалося за рахунок реклами з самого початку, і немає жодних правил чи обмежень щодо політичної реклами. Це створило благодатний ґрунт для інновацій та професіоналізації політичних кампаній. Виборчі кампанії в Фінляндії також добре відображає той факт, що голоси віддаються кандидатам, а не партіям. У той час, як партії проводять і координують широкі питання, висвітлюючи основні проблеми та теми, багато свободи та відповідальності за виборчу кампанію покладається на окремих кандидатів [45].

Кандидати, як правило, мають власні групи підтримки, збирають власні кошти та можуть вільно розміщувати політичну рекламу на свій розсуд. За деякими оцінками, на окремих кандидатів припадає приблизно 75% усіх витрат на виборчу кампанію [30].

Одним із наслідків свободи реклами та відповідальності окремих кандидатів за проведення виборчої кампанії стало те, що фінська виборча кампанія стала дуже персоналізованою, зосереджуючись на партійних лідерах, а також на політиці та іміджі окремих кандидатів. Поєднання ліберального медіаринку та індивідуальної кампанії також принесло з собою бажання впроваджувати інновації та випробувати нові форми кампанії. Перші веб-сайти онлайн-кампанії у Фінляндії з'явилися ще під час виборів до Європейського парламенту 1996 року, а парламентські вибори 1999 року були першими, на яких Інтернет використовувався як платформа для виборчих змагань [46].

Таким чином, Фінляндія була і залишається одним із світових лідерів у проведенні онлайн-кампаній. В епоху соціальних медіа цифровізація фінських виборчих кампаній ще більше зросла як за масштабами, так і за швидкістю охоплення. Уже під час виборів 2007 року YouTube і блоги використовувалися кандидатами як інструменти агітації. У 2011 році використання Facebook кандидатами зросло до 8%, а також почав з'являтися як інструмент кампанії Twitter. У 2015 році використання Twitter досягло понад 50%, а деякі

кандидати почали використовувати Instagram. На виборах 2019 року вже понад 40% кандидатів використовували Instagram, майже 90 % кандидатів мали сторінку у Facebook, а кандидати молодшого віку використовували широкий спектр інших соціальних медіа у своїй передвиборчій комунікації [42].

Цифрові медіа також породили таку особливість виборів у Фінляндії як додатки для консультацій щодо голосування, розміщені на медіасайтах з 1999 року. Вони довгий час були найпопулярнішою функцією виборів у Фінляндії, як з точки зору їх використання виборцями, так і з точки зору уваги ЗМІ. Напередодні парламентських виборів у 2019 році додаток для голосування використовували майже 60% виборців, причому одна третина всіх виборців і понад 80% молодих виборців повідомили, що додаток сильно вплинув на їхній вибір кандидата [46].

2019 рік був напруженим періодом для Фінляндії та відзначився кількома урядовими кризами та двома виборами. На початку 2019 року уряд Ю.Сіпіля зазнав серйозних невдач реалізації своєї політики та, як наслідок, відбулося зниження рівня підтримки серед населення. Уряд Ю.Сіпіля був сповнений рішучості просувати соціальну реформу та реформу соціального забезпечення разом із регіональною реформою. Реформа мала на меті зменшити витрати на соціальні та медичні послуги на 3 мільярди євро. Це було дуже суперечливе питання, і оскільки було зрозуміло, що воно не може бути реалізоване до нового парламентського терміну в квітні 2019 року, Ю. Сіпіля подав у відставку 8 березня. Він і міністри продовжували працювати у форматі тимчасового уряду до виборів і формування нового уряду. Один із знакових і непопулярних міністрів Анн Бернер, яка прагнула запровадити більше ринкової логіки у сферу транспорту, пішла у відставку, щоб зайняти посаду в банківському секторі Швеції. Поряд із реформами соціальної та медичної сфери, у регіонах також відчутно скоротилися транспортні можливості та зросли витрат [33].

Парламентські вибори, що відбулися у квітні 2019 року, продемонстрували, що традиційна парадигма трьох великих партій у фінській

політиці остаточно була зруйнована через виклики як з боку популістських правих, так і з боку Зеленої Ліги [13]. Вибори 2019 року продемонстрували, що, по-перше, сила СДП і Центристської партії була не такою, як раніше, по-друге, партія «Справжні фіни», яка розкололася в 2017 році, змогла досягти попереднього рівня підтримки, а Зелена Ліга досягла свого рекордного успіху та підтвердила присутність в межах всієї країни, набравши 11,5% голосів на парламентських виборах [37].

У оновленій конфігурації місце Центристської партії зайняла партія «Справжні фіни» (разом з Соціал-Демократичною партією і Національною коаліцією). Партія «Справжні фіни», яка знаходилася в опозиції як до, так і після виборів 2019 року, зміцнила свою підтримку та позицію однієї з ключових партій у фінській політиці не дивлячись на зміну керівництва. На початку 2019 року ця політична сила розширила свої політичні позиції, змістивши акценти від міграції та антиурядової риторики до підтримки фінського способу життя та протидії кліматичним заходам. До грудня 2014 року «Справжні фіни» вже мали рекордну підтримку з боку населення відповідно до результатів опитувань - 24,%. На той час на другому місці була Національна коаліція з підтримкою у 18,6 %, далі йшла Зелена Ліга з 13,9% та Соціал-Демократична партія з 13,2 % [33].

Після виборів 2019 року у парламенті з'явилося 76 нових депутатів, а середній вік парламентарія склав 46 років. Частка жінок-парламентарів встановила історичний рекорд: 93 парламентарі були жінками. Провал соціальної реформи та реформи охорони здоров'я негативно вплинув на результати Центристської партії, зокрема, догляд за людьми похилого віку був політизований, були виявлені проблеми в приватному секторі, які уряд пропонував як рішення для майбутнього зростання соціальних витрат і витрат на охорону здоров'я [33].

Лідер Соціал-Демократичної партії Антті Рінне сформував п'ятипартійний лівоцентристський уряд, але до кінця року йому довелося піти у відставку, а заступник лідера партії Сання Марін була обрана наймолодшим

прем'єр-міністром у світі та третьою жінкою-прем'єр-міністром Фінляндії. Уряд швидко діяв, щоб скасувати деякі заходи жорсткої економії попереднього уряду, особливо ті, що стосувалися трудових відносин [33].

Період правління лівоцентристської коаліції ознаменувався пандемією Covid-19 і початком повномасштабного російського вторгнення в Україну. В обох випадках уряду приписували успішне врегулювання кризи. С.Марін також привернула увагу міжнародних ЗМІ, що є незвичним для фінського політика. Її сучасний стиль спілкування зробив її найпопулярнішим політиком за опитуваннями громадської думки, але також порушив умовності фінської політики, яка традиційно базувалася на стриманості та тверезості. Термін її перебування на посаді супроводжувався декількома скандалами, які спалахували через дрібниці [31].

Всередині уряду неодноразово виникала напруженість між партнерами по коаліції. На короткий час у 2021 році це навіть поставило під загрозу ратифікацію Фінляндією інструменту відновлення COVID-19 «NextGenerationEU». З іншого боку, загальне схвалення населенням Фінляндії Європейського Союзу зросло до нового рекордного рівня у 2022 році; згідно з опитуваннями Євробарометра, приблизно три чверті населення вважали членство в ЄС «доброю річчю». Однак, на відміну від жителів багатьох інших держав-членів, фіни довіряли своєму національному парламенту більше, ніж Європейському парламенту. Загалом ЄС в Фінляндії сприймається через призму зовнішньої політики та політики безпеки, і він майже не зіграв ролі у виборчій кампанії [31].

Також єдиною була відповідь фінського парламенту на повномасштабне вторгнення росії в Україну: розпочатий у 2022 році процес вступу до НАТО здійснювався за підтримки всіх владних та опозиційних партій [31].

Загалом, анексія Росією Криму в 2014 році та інші форми агресії до 2022 року активізували дискусію серед фінських депутатів. Наприкінці 2021 року кілька депутатів від різних політичних партій вже висловили підтримку НАТО. Наприклад, деякі депутати від Зеленої Ліги і партії «Справжні фіни»

отримали негативну реакцію за публічну пронатовську позицію. Тим не менш, за винятком члена парламенту Суни Кімалайнен, яка виступала за членство в НАТО принаймні з 2013 року, депутати від соціал-демократів не виявляли публічного бажання відступити від партійної лінії. Скоріше, вони вважали за краще підтримувати особливі відносини та продовжувати свою політику «варіанту членства в НАТО» [24].

У Фінляндії війна Росії проти України спричинила кардинальні зміни в громадській думці щодо членства в НАТО. У 2021 році 24% фінів підтримували вступ Фінляндії до НАТО; у 2022 році ця кількість зросла до 68% – і лише 15% були проти [18].

Через кілька місяців після вторгнення Росії в Україну в 2022 році фінські депутати вирішили скористатися цією можливістю. Хоча війна дала тим, хто давно виступав за членство в НАТО, набагато більше стимулів, парламентські дебати також показали, що багато обраних посадових осіб Фінляндії сформували свої позиції ще до мобілізації чи вторгнення Росії у 2022 році. У парламентських дебатах не всі партії виявляли однакову ступінь лояльності. Наприклад, Національна коаліція та Шведська народна партія Фінляндії підтримували членство в НАТО задовго до 2022 року; багато хто з Лівого альянсу залишився на антинатівських позиціях навіть після вторгнення Росії в Україну. Серед партій, в яких перспектива членства в НАТО призвела до найбільшого розколу, були Соціал-демократична партія (СДП) і Центристська партія [19].

Наприклад, одразу після вторгнення 2022 року більш досвідчені депутати від соціал-демократів продовжували відстоювати ті самі аргументи щодо неприєднання до НАТО, які вони використовували з кінця холодної війни. Однак молодші соціал-демократи – найпомітніше тодішній прем'єр-міністр Сання Марін – висловили готовність приєднатися до альянсу. Під впливом агресії Росії молоді депутати – як СДП, так і інших партій – почали відкрито відстоювати чіткі переконання та цінності в парламентських

промовах і дебатах. Однак вже до середини травня 2022 року СДП та всі інші партії значною мірою об'єдналися на підтримку членства у НАТО [19].

Взагалі, на початку російського вторгнення в Україну найсильніша та найгучніша підтримка лунала від депутатів молодшого віку – а саме від тих, кого можна віднести до вікової категорії 20, 30, 40 років, тоді як найсильніші застереження зазвичай надходили від депутатів-ветеранів, особливо соціал-демократів.⁽²⁴⁾ Для більш старших членів партій обережна позиція щодо НАТО ґрунтувалася на наступних принципах: позаблоковість ефективно працювала понад вісім десятиліть; Фінляндія ризикує стати «передовою» війни; Фінляндії завжди доводилося вирішувати геополітичні питання самостійно і по-своєму. Однак для молодших членів не існувало небажання щодо перспективи членства в НАТО. Натомість для фінських депутатів, чиє все доросле життя пройшло у повністю інтегрованій до ЄС Фінляндії, підтримка НАТО здавалася логічною та інтуїтивною [19].

Зміни в громадській думці спричинили сильний тиск, щоб подати заявку на членство в НАТО. Відображаючи цей зовнішній тиск (та інші фактори), депутати підтримали членство з приголомшливою швидкістю – 188 проти 8 (тобто майже 96% тих, хто зрештою проголосував, підтримали законопроект). Шестеро з восьми, які проголосували проти членства, були з Лівого Альянсу; три депутати були відсутніми [19].

Однак з точки зору потенційних виборів переможцем у процесі вступу до НАТО стала Національна коаліція, яка довгий час виступала за сильну орієнтацію на Захід і тісніші зв'язки з НАТО. Після нападу Росії на Україну її рейтинги різко зросли, і на початку виборчої кампанії 2023 року їх лідер Петтері Орпо був явним фаворитом на посаду прем'єр-міністра [31].

Таким чином, партійна система Фінляндії має ряд характерних відмінностей, серед яких високий ступінь фрагментації (три-чотири великі партії, які отримують близько 15-25% голосів кожна, та така ж кількість менших партій, які отримують приблизно по 4-12% голосів); нижчий рівень

впливу соціал-демократів порівняно з іншими країнами Північної Європи; наявність великих коаліцій.

Найвпливовішими партіями Фінляндії являються Соціал-Демократична партія (лівого спрямування), Національна коаліція (правого спрямування, орієнтована на економічну політику), Центристська партія (орієнтується на інтереси середніх та малих фермерів) – саме ці політичні сили в різних конфігурація традиційно формують урядову коаліцію. До малих партій, на постійній основі представлених в парламенті, можна віднести Лівий альянс (виник після розвалу комуністичної партії), Християнських демократів і Шведську народну партію (представляє інтереси шведської національної меншини). До політичних сил, які вдало заявили про себе на політичній арені Фінляндії в XXI столітті, можна віднести праворадикальну партію «Справжні фіни» (починаючи з виборів 2011 року стала четвертою великою партією в фінському парламенті) та Зелену Лігу.

Особливістю фінських урядових коаліцій є те, що вони об'єднують більше партій, ніж необхідно для отримання більшості в парламенті – це обумовлено історично, бо до реформ 1992 року одна третина депутатів парламенту могла відкласти набуття чинності законопроекту до нових виборів, тому урядова коаліція для ефективної роботи мала об'єднувати більше двох третин парламентарів.

Особливістю партійної системи Фінляндії являється активне залучення інновацій в інформаційній сфері в партійне життя. В цій державі немає жодних обмежень на політичну рекламу, в межах виборчих кампаній акцент робиться на кандидата, а не на партію: кандидати мають власні групи підтримки, збирають власні кошти та можуть вільно розміщувати політичну рекламу на свій розсуд. Першими парламентськими виборами, де інтернет мережа використовувалася як площадка для виборчих перегонів, стали вибори 1999 року. З 2007 року в виборчих перегонах активно використовуються блоги, YouTube, Facebook, Twitter. На виборах 2019 року вже понад 40% кандидатів використовували Instagram та майже 90% кандидатів мали власні сторінки у

Facebook. Також активно використовуються додатки для консультування щодо голосування (ще з 1999 року). У 2019 році додаток для голосування використовували майже 60% виборців, причому одна третина всіх виборців і понад 80% молодих виборців повідомили, що додаток сильно вплинув на їхній вибір кандидата

Парламентські вибори 2019 року привели до влади п'ятипартійний лівоцентристський уряд (Соціал-Демократична партія, Центристська партія, Ліва ліга, Зелена Ліга, Шведська народна партія). Очолила його наймолодший прем'єр-міністр в історії Фінляндії С. Марін. Її прем'єрство було ускладнено пандемією Covid-19 і початком повномасштабного російського вторгнення в Україну, яке призвело до повної трансформації позиції Фінляндії щодо потенційного вступу до НАТО: як серед громадян – вступ Фінляндії до НАТО до повномасштабного російського вторгнення підтримувало 24%, після - 68%; так і серед всіх політичних сил - за вступ країни до НАТО проголосувало 188 депутатів фінського парламенту з 200.

РОЗДІЛ 3.

ПАРЛАМЕНТСЬКІ ВИБОРИ 2023 РОКУ ЯК НОВИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ФІНСЬКОЇ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ

Парламентські вибори 2023 року стали для Фінляндії новим етапом у розвитку партійної системи, чому сприяли ті якісно нові виклики, що постали перед фінською державою (як внутрішнього, так і зовнішнього характеру).

Уряд С.Марін, який незмінно демонстрував кращі результати опитування, ніж його безпосередні попередники, у грудні 2022 року досяг історичного мінімуму, хоча у червні 2022 року 58 % населення вважали, що уряд робить хорошу або відносно хорошу роботу, а лише 16 % відзначали продуктивність роботи уряду як погану. У грудні ж ці показники становили 46% і 23% відсотки відповідно [32]. Цю трансформацію можна пояснити, зокрема, майбутніми парламентськими виборами 2023 року. Ближче до кінця 2022 року опозиція почала атакувати уряд С.Марін. Враховуючи, що популярність Центристської партії в опитуваннях знизилася, вони подвоїли свою критику соціал-демократів для посилення власних позицій. Намагалася активізуватися і Зелена Ліга, актуалізуючи екологічні питання. Дебати щодо проблем навколишнього середовища велися переважно між Зеленою Лігою та Центристською партією [34].

Згідно з Урядовим щорічником за 2022 рік, уряду С.Марін вдалося завершити 82% урядової політичної заяви, ще 8 % планувалося завершити в першому кварталі 2023 року [21]. Довгоочікувані реформи включали законодавство про трансгендерність і «Закон про саамський парламент». Центристська партія була особливо активною щодо відстрочки саамського законодавства, оскільки території, на які він впливав, були її оплотом, а землекористування було спірним питанням. Надання більшої автономії саамам, корінному народу, могло призвести до втрати влади традиційними

місцевими елітами. Це була критично важлива тема для Центристської партії, яка раніше була однією з трьох найбільших партій, але тепер поступилася у фінській Лапландії, де зосереджено саамське населення, «Справжнім фінам» [34].

У 2022 році в уряді Санни Марін відбулося декілька змін на міністерських посадах, наприклад, віце-президент Центристської партії Петрі Хонконен змінив Антті Курвінена (також з Центристської партії) [29].

Повномасштабне російське вторгнення в Україну поставило Фінляндію в радикально нову інституційну ситуацію в сфері політики національної безпеки та започаткувало процес вступу до НАТО. Крім того, уряд Фінляндії координував дії з ЄС щодо обмежень та санкцій щодо осіб, причетних до російської агресії, заморозивши їхні кошти та заборонивши подорожі. Матеріальна допомога надавалася Україні в координації з ЄС, Фінляндія також проводила політику прийому українських біженців [34].

Війна в Україні та членство в НАТО займати перші позиції політичного порядку денного в Фінляндії. Питання, пов'язані з збройними силами Фінляндії, 1300-кілометровим кордоном із Росією та пам'яттю про Зимову війну 1939–1940 рр., коли СРСР напав на Фінляндію, фігурували в національній політиці. Уряд Фінляндії розпочав будівництво паркану на кордоні з Росією. Просували цю ідею (як на міжнародному, так і на національному рівнях) президент Саулі Ніністе і прем'єр-міністр Санна Марін, а також міністр закордонних справ Пекка Хаавісто, який підтримував Україну та оскаржував потребу Фінляндії та Європи в торгових зв'язках з росією [34].

У серпні 2022 року з'явилися приватні відеозаписи відпочинку Санни Марін, які були поширені публічно, що призвело до дискусій і суперечок у ЗМІ. З'явилися необґрунтовані звинувачення у вживанні наркотиків, а політичні опоненти закликали до тесту на наркотики, який був зроблений і виявився негативним. Точилися дискусії, щодо зміни поколінь як з точки зору використання соціальних мереж, так і, у більш загальному плані, про те, чи

повинні прем'єр-міністри гуляти чи ні. Поведінку С.Марін також визначали як невідповідну в контексті зростання вартості електроенергії та процентних ставок [34].

Серед профспілок зростало невдоволення вартістю життя. У секторі охорони здоров'я розпочався страйк медсестр у квітні 2022 року і тривав до початку жовтня [51]. У 2022 році загалом відбулося 64 страйки чи трудові спори, які торкнулися майже 180 000 людей. Один із найтриваліших страйків відбувся на міжнародній паперовій фабриці, де члени профспілки повернулися до роботи у квітні 2022 року після 112 днів страйку, який, як стверджували, мав глобальний вплив на колективні дії [17]. Окрім зростання витрат, обговорювався розрив у оплаті між секторами (наприклад, низька заробітна плата в переважно жіночому секторі охорони здоров'я).

Урядовий спеціалізований підрозділ з координації та моніторингу COVID-19, централізований при Міністерстві соціальної сфери та охорони здоров'я, припинив роботу 21 грудня 2022. Пандемія COVID-19 була відсунута на другий план, коли почалася повномасштабна війна в Україні. Частково це сталося через те, що найактивніша прихильниця заходів щодо COVID-19, міністр Кріста Кіуру з Соціал-Демократичної партії, пішла у відпустку по догляду за дитиною. Хвиля Omicron спричинила велику кількість заражень і смертей від COVID-19 під час пандемії у Фінляндії. Однак на початку 2022 року національна політика щодо кордонів, обмежень під час проведення заходів у приміщеннях та масових подій була припинена, і фокус перемістився на місцеве управління. Рекомендації щодо віддаленої роботи також були скасовані на початку 2022 року [29].

Парламентські вибори у Фінляндії 2 квітня 2023 року були багато в чому незвичними. Окрім стратегії на членство в НАТО, яка була підтримана Фінляндією після повномасштабного російського вторгнення в Україну у 2022 році, відхилення від норми стосувалося і передвиборчих обіцянок. У Фінляндії прийнято, що партії та їхні лідери не вступають у потенційні коаліції та не заявляють, що вони не приєднуються до уряду з певною партією. Однак після

жорсткого «перевороту» в «Справжніх фінах» і обрання Юсси Халла-Ахо, неофіційного лідера антимиграційного крила партії, головою партії в 2017 році, деякі партії, не в останню чергу Ліга зелених і Народна партія Швеції сказали, що їм буде дуже важко, а може й неможливо, приєднатися до уряду, який також включатиме «Справжніх фінів» під проводом Ю.Халла-Ахо. У 2021 році Ю.Халла-Ахо пішов з посади лідера партії, але новий голова партії Рійка Пурра продовжив антимиграційну лінію свого попередника [38].

Перед виборами 2023 року три лівоцентристські партії – Соціал-Демократична партія, Зелена ліга та Лівий альянс – оголосили, що не будуть співпрацювати в коаліції з право популістською партією «Справжні фіни», посиляючись на відмінності у світогляді. Також у Шведській народній партії дали зрозуміти, що партії буде важко увійти до кабінету міністрів разом зі «Справжніми фінами». Треба відзначити, що «Справжні фіни» починали як популістська, євроскептична партія, яка була досить центристською і навіть лівоцентристською щодо соціально-економічного виміру, але з 2010-х років вона стала більш правою, а центральним пунктом політичної програми виокремилася опозиція до міграції [39].

Також незвичною рисою цих парламентських виборів стала надзвичайно висока популярність і помітність прем'єр-міністра Санни Марін, лідера соціал-демократів. С.Марін сприймалася як зірка фінської політики, вона являлася найвідомішим фінським політиком XXI століття. С.Марін та її лівий п'ятипартійний уряд, який об'єднав Соціал-демократів, Центристську партію, Зелену лігу, Лівий альянс і Шведську народну партію – усі партії, очолювані жінками – отримали багато висвітлення в міжнародних ЗМІ. Вона виступала ключовою фігурою, яка залучала підтримку Соціал-Демократичній партії з боку молодих виборців [40].

Національна коаліція в своїй програмі зробила акцент на тому, щоб повернути економіку в нормальне русло. Петтері Орпо, лідер партії, оголосив політику «6+3», тобто наступний уряд повинен скоротити борг на шість мільярдів євро, а той, що буде за ним, ще на три мільярди євро. «Справжні

фіни» і Центристська партія загалом погодилися з П.Орпо, тоді як ліві партії виступали проти радикальних скорочень та за інвестиції, які сприяли б зростанню та створенню робочих місць. Враховуючи, що Національна коаліція була внутрішньо розколота за соціокультурним виміром, зосередженість на економіці працювала на користь партії [40].

Під час кампанії С.Марін використовувала агресивну риторику проти Національної коаліції та інших правих партій. Зокрема, вона стверджувала, що голосування за СДП являється єдиним способом запобігти перемозі правих. Це погано сприйняли Зелена ліга та Лівий альянс, оскільки в останні тижні передвиборної кампанії багато уваги приділялося тому, хто візьме на себе ініціативу у формуванні нового уряду – Національна коаліція, «Справжні фіни» чи Соціал-Демократична партія. Інші партії отримали набагато менше уваги ЗМІ, особливо Зеленої Лізі було важко донести свої повідомлення [38].

Уряд С.Марін нарешті спромігся домовитися про реформу соціальних служб і медичних послуг - це тема, яка стояла на порядку денному кількох попередніх урядів. У рамках цього пакету Фінляндія створила регіональні ради, які мають обиратися прямим голосуванням - перші вибори відбулися в січні 2022 року. Фінансування та якість соціальних і медичних послуг викликали серйозні занепокоєння, але виявити серйозні розбіжності між сторонами було важко, хоча ліві партії більше підкреслювали роль держави в наданні таких послуг [40].

Сегрегація серед шкіл і студентів і внутрішня безпека також фігурували в виборчих кампаніях, причому «Справжні фіни» пов'язували ці проблеми з імміграцією, оскільки в місяці перед виборами надходили повідомлення про проблеми в системі освіти та загострення вуличного насильства. Загалом, передвиборчі дебати були зосереджені значною мірою на державних фінансах та майбутньому соціальних і медичних послуг. У цьому відношенні виборча кампанія була чимось схожа на ті, що проводилися до 1980-х років – Європейський Союз майже не згадувався, а соціокультурні проблеми, включно зі зміною клімату, залишалися на задньому плані [40].

Явка на парламентських виборах 2023 року склала 72% виборців. За даними Статистичного управління Фінляндії, на парламентських виборах 2023 року явка була найвищою в віковій категорії близько 70 років: проголосувало майже 80% з вікової групи від 66 до 71 року. Дострокове голосування також найбільш активним було серед осіб віком трохи більше 70 років [36].

На парламентських виборах 2023 року у Фінляндії проживало 4 277 487 осіб, які мали право голосу. З них 1 730 789 осіб, тобто 40,5 %, проголосували достроково. Дані про голосування у фактичний день виборів були доступні з 182 муніципалітетів: з 134 муніципалітетів для всіх виборчих округів і з 48 муніципалітетів для деяких діляниць для голосування. На виборчих діляницях, з яких були доступні дані про голосування, проголосувало 70,9% осіб, які мають право голосу [36].

Жінки голосували достроково активніше за чоловіків. У цілому по країні достроково проголосували 42,2% жінок, що на 4,0 відсоткових пункти більше, ніж чоловіків. Відсоток голосування, який враховує всіх осіб, які проголосували, також є вищий для жінок - 71,9 % жінок, що на 2,1 відсоткового пункту більше, ніж чоловіків. Жінки голосували активніше, ніж чоловіки, у всіх вікових групах, за винятком осіб віком понад 70 років. Різниця в явці на вибори між статями була найбільшою в молодшій віковій категорії. Відсоток голосування жінок був більш ніж на 10 процентних пунктів вищим у віковій групі 19 років і майже на 10 відсотків вищим у віковій групі від 20 до 24 років, ніж чоловіків [36].

Також було зафіксовано вплив доходу на явку на вибори. Явка на голосування була вищою в групах з вищим рівнем доходу, ніж у групах з нижчим доходом. Загалом проголосувало 85,1 % тих, хто належить групи з найвищими доходами, серед громадян, які відносяться до групи з найнижчим рівнем доходу, явка склала 58,4 % [36].

Освіта також мала чіткий зв'язок з явкою на виборах. Виборці з вищою освітою або без освіти голосували активніше, ніж виборці з середньою освітою. Відсоток тих, хто голосував, серед осіб з магістерською або

докторською освітою був на 19,9 відсоткових пунктів вищим, ніж серед усіх осіб, що мають право голосу. Відсоток тих, хто голосував, серед осіб з базовою освітою був на 35,9 відсоткових пунктів вищим, ніж серед усіх осіб, що мають право голосу [36].

Якщо аналізувати явку на вибори в розрізі видів діяльності, то дострокове голосування найбільш поширене серед пенсіонерів (з них 51,1% проголосували достроково). В інших групах частка тих, хто проголосував раніше, була відносно меншою. Найактивнішими виборцями серед усіх осіб, які мають право голосу, були зайняті особи, яких проголосувало 75,2%. Явка пенсіонерів на виборах була на рівні 70,7%. Найнижча явка була серед економічно неактивного населення – 49,3% [36].

Результати парламентських виборів показали, що конфігурація партійної системи Фінляндії стала більш правою.

Петтері Орпо та Національна коаліція отримали найбільшу кількість голосів: 20,8% голосів (+3,8) і 48 місць (+10) [38].

Партія «Справжні фіни» посіла друге місце з 20,1% голосів (+2,6) і 46 місцями (+7). Популісти досягли прориву на виборах 2011 року і фінішували в трійці лідерів на виборах, що відбулися після цього. Зокрема, «Справжні фіни» знову отримала голоси по всій країні, як у міських центрах, так і в сільській місцевості. Після виборів 2011 року партія «Справжні фіни» була найбільшою партією серед виборців робітничого класу, при цьому залишаючись критичною до профспілок, які продовжують бачити в Соціал-Демократичній партії свого природного союзника [38].

Соціал-Демократична партія посіла третє місце з 19,9% голосів (+2,2) і 43 місця (+3), вражаючий результат, враховуючи, що партія чинного прем'єр-міністра зазвичай втрачає голоси. Вона набрала голоси за рахунок інших лівих партій. У Гельсінкі частка голосів Соціал-Демократичної партії зросла на 7,3% до 20,9% [38].

Зелена Ліга отримала 7% голосів (-4,5) і 13 місць (-7), а Лівий Альянс отримав 7,1% (-1,1) і 11 місць (-5). Приблизно чверть тих, хто проголосував

за Зелена Лігу, та майже одна п'ята частина виборців Лівого альянсу на виборах 2019 року тепер перейшли до Соціал-Демократичної партії. Таким чином, тактично голосування принесло користь соціал-демократам, але можна з упевненістю передбачити, що підтримка Зеленої Ліги знову зросте протягом наступних кількох років – і це може статися зокрема за рахунок Соціал-Демократичної партії. У червні Зелена Ліга обрала нового лідера - Софію Вірта, яка зазначала, що її партія повинна більше зосередитися на економічній політиці замість традиційних «зелених» питань [38].

Вибори стали нищівним ударом для Центристської партії, яка керувала урядами з 2003 по 2011 рік і з 2015 по 2019 рік. Партія зазнала принизливої поразки на виборах 2019 року, а цього разу справи були ще гіршими: 11,3% (-2,5) і 23 місця (-8). Центристська партія була найбільшою партією в кількох сільських виборчих округах, але «Справжні фіни» перетягнули на себе їх підтримку. Цілком ймовірно, що багато виборців Центристської партії не оцінили її участь в кабінеті С.Марін з 2019 по 2023 роки, крім того, вони також не оцінили підхід «економіка на першому місці» кабінету під керівництвом Центристської партії в 2015-2019 роках [38].

Шведська народна партія отримала 4,3% (-0,2) і зберегла свої 10 місць (включаючи представника Аландських островів). Християнські демократи набрали 4,2% голосів (+0,3) і зберегли свої п'ять місць. Правоцентристський «Рух зараз», зареєстрований як партія наприкінці 2019 року, набрав 2,4% голосів і отримав одне місце в парламенті [38].

Після виборів у П.Орпо було два варіанти: або сформувати правий кабінет, який включав би «Справжніх фінів», або вибрати більш традиційну модель коаліції між Національною коаліцією та Соціал-Демократичною партією. П. Орпо обрав перший варіант вважаючи, що це дозволить Національній коаліції просунути свої економічні реформи, включаючи значне скорочення фінансування державного сектора та послаблення впливу профспілок. Християнські демократи та Шведська народна партія приєдналися до коаліційних переговорів, які тривали шість з половиною

тижнів; залучили понад тисячу експертних слухань і виробили 216-сторінкову (+ додатки) урядову програму. Коаліційні переговори були сповнені драматизму, не в останню чергу через очевидний дискомфорт всередині Шведської народної партії, бо «Справжні фіни» і Шведська народна партія сильно розходяться в соціокультурних питаннях, наприклад, «Справжні фіни» критикують статус шведської мови в Фінляндії [38].

Чотирьохпартійну коаліцію, яка об'єднала Національну коаліцію, «Справжніх фінів», Шведську народну партію та Християнських демократів, очолив П. Орпо, який склав присягу прем'єр-міністра 20 червня [38].

Однак невдовзі кілька міністрів зі «Справжніх фінов» пішли зі своїх посад через расистську риторичку. Міністр економіки Вільгельм Юнніла зі «Справжніх фінов» оголосив про свою відставку 30 червня після скандалу через його зв'язки з ультраправими, у результаті якого Шведська народна партія оголосила вотум недовіри в парламенті. Через кілька тижнів після Р.Пурра, нова міністр фінансів, яка у 2008 році неодноразово використовувала расистські терміни в текстах у блозі Scripta, а у 2019 році називала мусульманських жінок «нерозпізнаними чорними мішками», також потрапила в скандал. Наприкінці липня скандал поглибився, оскільки Helsingin Sanomat, провідна національна щоденна газета, опублікувала повідомлення, що містять расистські образи та лексику, Р.Пурра вибачалася за свої тексти в блозі, але залишилися сумніви щодо щирості її вибачень. Ю.Халла-Ахо, обраний спікером, вирішив не скликати парламент під час літніх канікул для обговорення долі Р.Пурри та уряду, і велика частина громадського обурення щодо расизму розвіялася до початку вересня [39].

Однак, цілком може статися, що коаліція не протримається до наступних парламентських виборів, запланованих на весну 2027 року. На додаток до скандалів щодо расизму, які продовжують вирувати, реалізація амбітної урядової програми гарантовано викликає занепокоєння як всередині коаліції, так і в суспільстві в цілому. У вересні та жовтні 2023 року вже відбувся ряд

антиурядових заходів: від страйків до публічних демонстрацій і сидячих протестів в університетських містечках.

Керівництво «Справжніх фінів» за останні роки стало фінансово дуже консервативним, і цілком можливо, що кільцеподібна економічна політика є сполучною ланкою, що тримає уряд разом. Цікавий розвиток подій стосується перспективи блокової політики та посилення поляризації між протидіючими таборами. Передвиборчі обіцянки лівих партій не ділитися владою зі «Справжніми фінами» і готовність правоцентристських партій це зробити призвели до зростання дистанції між правими та лівими. Ці дебати, без сумніву, триватимуть, оскільки політика уряду П.Орпо чітко розділяє думки громадян. Оскільки Фінляндія відома своєю традицією широких, переважно міжблокових коаліцій, рух до блокової політики означатиме значний відхід від усталеної практики [36].

Згідно з опитуваннями, проведеними наприкінці 2023 року, Соціал-Демократична партія знову є найбільшою партією, але СДП має знайти баланс між захистом традиційних лівих цілей і здаватися спроможною проводити розумну бюджетну та фіскальну політику. Її лідер А.Ліндтман, ймовірно, визнає, що більшість громадян стурбовані рівнем державного боргу, і, отже, Соціал-Демократична партія має враховувати ці занепокоєння, атакуючи політику уряду. Справа ускладнюється тим, що фінансування соціальних послуг і послуг охорони здоров'я неминуче залишатиметься на політичному порядку денному, оскільки відповідальні за них служби добробуту мають серйозний брак ресурсів. Ймовірно, СДП буде більш голосно виступати на захист трудових прав. Профспілки гарантовано виступатимуть проти заходів уряду П.Орпо, а зв'язки між СДП і, зокрема, Центральною організацією фінських профспілок (SAK), основною конфедерацією профспілок «синіх комірців», залишаються дуже тісними [39].

Діючий уряд також почав накладати різні обмеження на закони про імміграцію та громадянство, і це створює ще одну проблему для Соціал-Демократичної партії. Багато близьких СДП партій в Європі та

скандинавських країнах зайняли більш консервативні позиції щодо імміграції, і А.Ліндтману потрібно визначитися з позицією його партії в цьому питанні. До цього часу Соціал-Демократична партія та політичні ліві в ширшому плані виступали за ліберальну політику, сприяли розмаїттю та мультикультуралізму, а також бізнесу (наприклад, сфери соціальних і медичних послуг все більше залежать від іноземної робочої сили). Таким чином, продовження імміграції є економічною необхідністю, але водночас точаться дебати щодо ролі іммігрантів у посиленні насильства та вуличної злочинності [38].

Таким чином, парламентські вибори 2023 року стали новим етапом в розвитку партійної системи Фінляндії та відзначилися рядом характерних відмінностей. По-перше, вони відбувалися в умовах приєднання Фінляндії до НАТО та загострення російської загрози. По-друге, перед виборами три лівоцентристські партії – Соціал-Демократична партія, Зелена ліга та Лівий альянс – оголосили, що не будуть співпрацювати в коаліції з правою популістською партією «Справжні фіни»: подібні заяви є нехарактерними для партійної традиції Фінляндії, бо зазвичай, фінські партії та їхні лідери не вступають у потенційні коаліції перед виборами та не заявляють, що вони не приєднуються до урядової коаліції з певною партією. По-третє, відмінною рисою цих виборів стала надзвичайно висока популярність і помітність прем'єр-міністра Санни Марін, лідера соціал-демократів.

На парламентських виборах 2023 року проголосувало 72% виборців. Найбільш активною була вікова група виборців близько 70 років – з них понад 80% проголосувало. Жінки в всіх вікових групах голосували активніше ніж чоловіки. Найвища явка була серед груп населення в високому рівні доходу, з високим або низьким рівнем освіти, серед пенсіонерів. Найнижча явка фіксувалася в групах з низьким рівнем доходу, середньою освітою, безробітних.

Результати парламентських виборів 2023 року продемонстрували, що в фінській політичній системі відбувся зсув вправо. Перемогу здобула

Національна коаліція на чолі з Петтері Орпо, який сформував праву чотирихпартійну коаліцію, в яку увійшли «Справжні фіни», Християнські демократи, Шведська народна партія. Це був перший раз, коли права радикальна партія «Справжні фіни» була включена до урядової коаліції. Подібні результати стали підтвердженням того, що Фінляндія розвивається в тренді загальноєвропейського політичного процесу: в більшості країн Європи в останнє десятиліття відзначається активне посилення позицій правих радикальних партій - вони отримують велику кількість представників в парламенті, входять в правлячі коаліції, очолюють уряди, виступають провідною опозиційною силою.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження на тему «Партійна система Фінляндії на сучасному етапі» ми дійшли наступних висновків:

1. Основи законодавства, яке регулює виборчу та партійну системи в Фінляндії, були закладені ще на початку ХХ століття. Головні принципи функціонування партійної системи Фінляндії визначено в її ключовому правовому документі – конституції. Крім цього, окремі аспекти партійної сфери регулюються цілою низкою спеціальних правових актів: «Закон про політичні партії», «Закон про вибори», «Закон про фінансування виборів кандидата», «Закон про місцеве самоврядування» тощо.

Особливістю правового статусу фінських партій є те, що вони одночасно мають бути зареєстровані і в Реєстрі партій, і в Реєстрі об'єднань. Для внесення партії в Реєстр партій вона має відповідати ряду критеріїв, зокрема мати регламент, партійну програму, демократичні принципи внутрішнього устрою та щонайменше 5000 прихильників. Якщо протягом двох парламентських виборів партія не отримує жодного місця в парламенті або не набирає мінімуму у 2% голосів, вона втрачає свій статус партії та вважається об'єднанням. Це дозволяє фінській системі очищуватися від надлишку партійних організацій, які не мають достатньої підтримки виборців, щоб виконувати основну функцію політичної партії - владну.

Найвищим виборним органом у Фінляндії є Міністерство юстиції, яке несе загальну відповідальність за проведення виборів. В Фінляндії функціонує 13 виборчих округів, в яких обирається різна кількість представників залежно від кількості населення (від 1 - від округу Аландські острови до 37 - від округу Уусімаа)

На парламентських виборах в Фінляндії обирається 200 представників за пропорційною виборчою системою. Кандидатів на вибори можуть висувати

політичні партії, виборчі альянси політичних партій, виборчі об'єднання (не більше 14 кандидатів або не більше тієї кількості кандидатів, що обирається в окрузі). Проголосувати виборці можуть як в день виборів, так і достроково. Порядок звітування щодо коштів, залучених на виборчу кампанію, встановлюється відповідно до «Закону про фінансування виборів кандидата», обов'язковим є надання інформації про донора виборчої кампанії, якщо сума індивідуального внеску перевищує 800 євро на муніципальних виборах і 1500 євро на інших виборах. Інформація надається до Національного контрольно-ревізійного офісу Фінляндії протягом двох місяців після підтвердження результатів виборів.

2. Партійна система Фінляндії має ряд характерних відмінностей, серед яких високий ступінь фрагментації (три-чотири великі партії, які отримують близько 15-25% голосів кожна, та така ж кількість менших партій, які отримують приблизно по 4-12% голосів); нижчий рівень впливу соціал-демократів порівняно з іншими країнами Північної Європи; наявність великих коаліцій.

Найвпливовішими партіями Фінляндії являються Соціал-Демократична партія (лівого спрямування), Національна коаліція (правого спрямування, орієнтована на економічну політику), Центристська партія (орієнтується на інтереси середніх та малих фермерів) – саме ці політичні сили в різних конфігураціях традиційно формують урядову коаліцію. До малих партій, на постійній основі представлених в парламенті, можна віднести Лівий альянс (виник після розвалу комуністичної партії), Християнських демократів і Шведську народну партію (представляє інтереси шведської національної меншини). До політичних сил, які вдало заявили про себе на політичній арені Фінляндії в XXI столітті, можна віднести праворадикальну партію «Справжні фіни» (починаючи з виборів 2011 року стала четвертою великою партією в фінському парламенті) та Зелену Лігу.

Особливістю фінських урядових коаліцій є те, що вони об'єднують більше партій, ніж необхідно для отримання більшості в парламенті – це

обумовлено історично, бо до реформ 1992 року одна третина депутатів парламенту могла відкласти набуття чинності законопроєкту до нових виборів, тому урядова коаліція для ефективної роботи мала об'єднувати понад дві третини парламентарів.

У Фінляндії поширене активне залучення інновацій в інформаційній сфері в партійне життя. В цій державі немає жодних обмежень на політичну рекламу, в межах виборчих кампаній акцент робиться на кандидата, а не на партію: кандидати мають власні групи підтримки, збирають власні кошти та можуть вільно розміщувати політичну рекламу на свій розсуд. Першими парламентськими виборами, де інтернет мережа використовувалася як майданчик для виборчих перегонів, стали вибори 1999 року. З 2007 року в виборчих перегонах активно використовуються блоги, YouTube, Facebook, Twitter. На виборах 2019 року вже понад 40% кандидатів використовували Instagram та майже 90% кандидатів мали власні сторінки у Facebook. Також активно використовуються додатки для консультування щодо голосування (ще з 1999 року). У 2019 році додаток для голосування використовували майже 60% виборців, причому одна третина всіх виборців і понад 80% молодих виборців повідомили, що додаток сильно вплинув на їхній вибір кандидата

Парламентські вибори 2019 року привели до влади п'ятипартійний лівоцентристський уряд (Соціал-Демократична партія, Центристська партія, Ліва ліга, Зелена Ліга, Шведська народна партія). Очолила його наймолодший прем'єр-міністр в історії Фінляндії С. Марін. Її прем'єрство було ускладнено пандемією Covid-19 і початком повномасштабного російського вторгнення в Україну, яке призвело до повної трансформації позиції Фінляндії щодо потенційного вступу до НАТО: як серед громадян (вступ Фінляндії до НАТО до повномасштабного російського вторгнення підтримувало 24% фінів, після - 68%), так і серед всіх політичних сил (за вступ країни до НАТО проголосувало 188 депутатів фінського парламенту з 200).

3. Парламентські вибори 2023 року стали новим етапом в розвитку партійної системи Фінляндії та відзначилися рядом характерних відмінностей.

По-перше, вони відбувалися в умовах приєднання Фінляндії до НАТО та загострення російської загрози. По-друге, перед виборами три лівоцентристські партії – Соціал-Демократична партія, Зелена ліга та Лівий альянс – оголосили, що не будуть співпрацювати в коаліції з правою популістською партією «Справжні фіни»: подібні заяви є нехарактерними для партійної традиції Фінляндії, бо зазвичай, фінські партії та їхні лідери не вступають у потенційні коаліції перед виборами та не заявляють, що вони не приєднуються до урядової коаліції з певною партією. По-третє, відмінною рисою цих виборів стала надзвичайно висока популярність і помітність прем'єр-міністра Санни Марін, лідера соціал-демократів.

На парламентських виборах 2023 року проголосувало 72% виборців. Найбільш активною була вікова група виборців близько 70 років – з них понад 80% проголосувало. Жінки в всіх вікових групах голосували активніше ніж чоловіки. Найвища явка була серед груп населення з високим рівнем доходу, з високим або низьким рівнем освіти, серед пенсіонерів. Найнижча явка фіксувалася в групах з низьким рівнем доходу, середньою освітою, безробітних.

Результати парламентських виборів 2023 року продемонстрували, що в фінській політичній системі відбувся зсув вправо. Перемогу здобула Національна коаліція на чолі з Петтері Орпо, який сформував праву чотирьохпартійну коаліцію, в яку увійшли «Справжні фіни», Християнські демократи, Шведська народна партія. Це був перший раз, коли права радикальна партія «Справжні фіни» була включена до урядової коаліції. Подібні результати стали підтвердженням того, що Фінляндія розвивається в тренді загальноєвропейського політичного процесу: в більшості країн Європи в останнє десятиліття відзначається активне посилення позицій правих радикальних партій - вони отримують велику кількість представників в парламенті, входять в правлячі коаліції, очолюють уряди, виступають провідною опозиційною силою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берегута В.В., Польовий М.А. Прикладне застосування моделі циклу політики М. Говлета та М. Рамеша: кейс вступу Фінляндії до НАТО. Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень. 2024. С. 63-65.
2. Вибори у Фінляндії – праймеріз, відкриті списки та інтернет-голосування. Європейська правда. 28 травня 2015. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/05/28/7034186/>
3. Давиденко О. Метод Д'Ондта: його сутність і реалізація на регіональному (місцевому) рівні. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2022. Випуск 43, с.237-246. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/43_2022/29.pdf
4. Дзера М.М., Прокіп А.В. Особливості функціонування політичної системи Фінляндії. Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького. Том 11. № 3(42). Частина 1, 2009. С.362-372. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osoblivosti-funktsionuvannya-politichnoyi-sistemi-finlyandiyi/viewer>
5. Кирилюк Ф., Кирпичник Р. Роль фінського феномену в модернізації політичної культури скандинавських країн другої половини ХХ - початку ХХІ століття. Молодий вчений. №2021. №3 (91). С. 33-35. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-3-91-7>
6. Ковальов Д. Витоки і правові засади фінляндської держави. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/408>
7. Остапець Ю., Петрінко В., Червеняк К. Вплив парламентських виборів 2023 року на конфігурацію партійних систем країн Західної Європи. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2024. Випуск 52. С. 426–436. URL:

https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/62123/1/%d0%9f%d0%92_%d0%97%d0%b0%d1%85%d1%96%d0%b4%d0%bd%d0%b0%20%d0%84%d0%b2%d1%80%d0%be%d0%bf%d0%b0_2023.pdf

8. Пахоменко С. П. Партія "Справжні фіни" (Perussuomalaiset): в тренді північноєвропейського популізму. Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Історія. Політологія. 2014. Вип. 11. С. 177-184. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vmdu_ip_2014_11_23

9. Сич О. Праві партії країн скандинавії в контексті ренесансу націоналізму. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. 2019. Випуск 23, С. 203-213. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/23_2019/32.pdf

10. Act of Political Parties. 1992. URL: <https://vaalit.fi/documents/5430845/7533147/Act+on+political+parties.pdf/c04356c2-3301-44b3-908b-08328f488041/Act+on+political+parties.pdf?t=1576233139000>

11. Act on a Candidate's Election Funding. 2009. URL: <https://vaalit.fi/documents/5430845/7533147/Act+on+a+Candidate+s+Election+Funding.pdf/70fa9688-08f0-4ca4-b8a5-0514f1bd03ce/Act+on+a+Candidate+s+Election+Funding.pdf?t=1591092696000>

12. Bengtsson Å., Hansen K.M., Hardarson O., Narud H.M., Oscarsson H. The Nordic Voter: Myths of Exceptionalism. ECPR Press. 2014. URL: https://www.researchgate.net/publication/338608019_The_Nordic_Voter_Myths_of_Exceptionalism

13. Borg S. The Finnish parliamentary election of 2019: Results and voting patterns. Scandinavian Political Studies. 2019. №42. Pp.182–192. <https://doi.org/10.1111/1467-9477.12150>

14. Difford D. How do Finland's elections work? URL: <https://www.electoral-reform.org.uk/how-do-finlands-elections-work/>

15. Election Act. 2016. URL: <https://vaalit.fi/documents/5430845/7533147/Election+Act+714.pdf/1d551aba-bd8b-40bb-bb9e-8388a953b53e/Election+Act+714.pdf?t=1576233012000>
16. Elections and voting. Eduskunta.fi. URL: https://www.eduskunta.fi/EN/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/yhteiskunta/Kansalaisvaikuttamisen_tietopaketti/Pages/Vaalit-ja-aanestaminen.aspx
17. Finnish paper workers end historic UPM strike in settlement. IndustriALL Global Union. 29 April 2022. URL: www.industriall-union.org/finnish-paper-workers-end-historic-upm-strike-in-settlement
18. Finns' opinions on foreign and security policy, national defence and security. The Advisory Board for Defence Information. Ministry of Defence, Helsinki 2022. URL: https://www.defmin.fi/files/5407/Finns_opinions_on_Foreign_and_Security_policy_National_defence_and_Security_2022.pdf
19. Fittante D. Generation-based position taking: Unpacking Finland's decision to join NATO. 2023. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/13540688231188479>
20. Ganghof St., Eppner S., Heeß K. Normative Balance and Electoral Reform. A Finnish Puzzle and a Comparative Analysis. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://www.uni-potsdam.de/fileadmin/projects/vergleichende-politikwissenschaft/Literatur/normative_balance.pdf
21. Hallituksen vuosikertomus 2022. Valtioneuvoston julkaisu. Valtioneuvosto. 2023. №36. URL: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-632-7>
22. Herkman J., Sibinescu L., Palonen E. Finland: Populist Polarisation of the Finnish Political Communication. Populism, Twitter and the European Public Sphere. 2024. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-41737-5_4

23. Himmelroos S., Strandberg K. Ur Majoritetens Synvinkel – Opinionen om det Svenska i Finland och dess förklaringar. Svenska Litteratursällskapet. 2020. URL: <https://researchportal.helsinki.fi/en/publications/ur-majoritetens-perspektiv-opinionen-om-det-svenska-i-finland>
24. Kanniainen V. Gallup democracy in exercising the NATO membership option: the cases of Finland and Sweden. *CESifo Economic Studies*. 2022. №68(3). Pp. 281–296. URL: <https://academic.oup.com/cesifo/article/68/3/281/6671246?login=false>
25. Kawecki D. End of consensus? Ideology, partisan identity, and affective polarization in Finland 2003–2019. *Scandinavian Political Studies*. Volume 45. Issue 4. Pp. 478-503. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1467-9477.12238>
26. Laakso M., Taagepera R. Proportional Representation in Scandinavia: Implications for Finland. *Scandinavian Political Studies*, Bind 1 (New Series). 1978. URL: https://tidsskrift.dk/scandinavian_political_studies/article/download/32265/29979?inline=1
27. Lijphart A., Grofman B. The Evolution of Electoral and Party Systems in the Nordic Countries. URL: https://books.google.com.ua/books?id=oigZTGYdQb4C&pg=PA75&lpg=PA75&dq=Finland%27s+party+system&source=bl&ots=_IZa26T5Zr&sig=ACfU3U1zh6jemhP2341mG6PdZpiXBx3eOA&hl=ru&sa=X&ved=2ahUKEwjpy7zjq62GAxWHQ_EDHQL6Cmc4HhDoAXoECAIQAw#v=onepage&q=Finland's%20party%20system&f=false
28. Local Government Act. 2012. URL: <https://vaalit.fi/documents/5430845/7533147/Finnish+Local+Government+Act.pdf/d3d76a98-7296-4d35-bda4-a43003a8432c/Finnish+Local+Government+Act.pdf?t=1576233677000>

29. Maa- ja metsätalousministeri sekä tiede- ja kulttuuriministeri vaihtuvat. Valtioneuvosto. 28 April 2023. URL: <https://valtioneuvosto.fi/-/maa-ja-metsatalousministeri-seka-tiede-ja-kulttuuriministeri-vaihtuvat>
30. Mattila M., Ruostetsaari I. Candidate-centred campaigns and their effects in an open list system: The case of Finland. Routledge. 2002. Pp. 92–107. <https://doi.org/10.4324/9780203166956>
31. Müller M. After the elections in Finland: Coalition options and European policy implications. URL: <https://www.foederalist.eu/2023/04/election-finland.html>
32. Paananen V. Marinin hallitus sai tähänastisista huonoimman arvostuksensa—Silti lähes puolet suomalaisista kiittelee hallitusta. Helsingin Sanomat. 27 December 2022. URL: www.hs.fi/politiikka/art-2000009287274.html
33. Palonen E. Finland: Political Developments and Data in 2019. European Journal of Political Research Political Data Yearbook. Volume 59. Issue 1. 2020. Pp. 130-141. URL: <https://ejpr.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/2047-8852.12297>
34. Palonen E. Finland: Political Developments and Data in 2022. European Journal of Political Research Political Data Yearbook. Volume 62. Issue 1. Pp. 156-166. URL: <https://ejpr.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/2047-8852.12428>
35. Parliamentarism in Finland. URL: <https://finland.fi/life-society/parliamentarism-in-finland/>
36. Parliamentary elections 2023, background analysis of voters. URL: <https://stat.fi/en/publication/cl8mvt1xt143o0cvzell1m7esx>
37. Raunio T. Becoming a ‘national’ party? The Greens in the 2019 Finnish parliamentary elections. Environmental Politics. 2020. №29(2). Pp.349–353. <https://doi.org/10.1080/09644016.2019.164644>
38. Raunio T. Finland: Testing times ahead for the opposition under new party leadership. 2024. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://feps-europe.eu/wp-

content/uploads/2024/01/12.-Finland.-Testing-times-ahead-for-the-opposition-under-new-party-leadership.pdf

39. Raunio T. Parliamentary election in Finland, 2 April 2023. URL: <https://geopolitique.eu/en/articles/parliamentary-election-in-finland-2-april-2023/>

40. Raunio T. The pendulum swings to the right again in Finland. 2023. URL: <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2023/04/06/the-pendulum-swings-to-the-right-again-in-finland/>

41. Rokkan S. Stat, nasjon, klasse: essays i politisk sosiologi. Universitetsforlaget. 1987. URL: <https://bokelskere.no/andersorset/boksamling/1997178/>

42. Schoultz Å. von, Strandberg K. An Introduction to the Finnish Electoral Context. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/378570113_An_Introduction_to_the_Finnish_Electoral_Context

43. Schoultz Å. von, Strandberg K. Political Behaviour in Contemporary Finland. URL: <https://library.oapen.org/handle/20.500.12657/88133>

44. Schoultz Å. von. Electoral Systems in Context: Finland. The Oxford Handbook of Electoral Systems. 2017. URL: <https://academic.oup.com/edited-volume/27944/chapter-abstract/211880335?redirectedFrom=fulltext>

45. Söderlund P., von Schoult Å., Papageorgiou A. Coping with complexity: Ballot position effects in the Finnish open-list proportional representation system. Electoral Studies. № 71. 2021. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2021.102330>

46. Strandberg K., Carlson T. Media and politics in Finland. Power, Communication, and politics in the Nordic countries. Nordicom. 2021. Pp. 69–90. <https://doi.org/10.48335/9789188855299>

47. Teittinen P. Presidentti vastaa kritiikkiin: “Voi olla, että olin liiankin tarkka.” Helsingin Sanomat. 4 June 2023. URL: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000009625686.html>

48. The Constitution of Finland/ 11 June 1999. URL: <https://vaalit.fi/documents/5430845/7533147/The+Constitution+of+Finland.pdf/3e227b8-6b3a-47b3-8720-fb7fb6f4d5a0/The+Constitution+of+Finland.pdf?t=1576234068000>

49. The Finnish Election System. Overview. Publications of the Ministry of Justice, Operations and administration. 2023. URL: chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcglclefindmkaj/https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164656/OM_2023_5_TH.pdf?sequence=1&isAllowed=y

50. Tiihonen A. The Mechanisms of Class-Party Ties among the Finnish Working-Class Voters in the 21st Century. URL: <https://researchportal.tuni.fi/en/publications/the-mechanisms-of-class-party-ties-among-the-finnish-working-clas>

51. Uusitalo K. Maksuhäiriömerkinnät poistuvat jatkossa kuukauden kuluttua velan maksamisesta—pitkään valmisteltu lakiuudistus sai lopullisen hyväksynnän. YLE. 6 April 2022. URL: <https://yle.fi/a/3-12384319>

52. Vaalit Val. Legislation/ URL: <https://vaalit.fi/en/legislation>